

Murádin János Kristóf: *A „robotosok” szabadon bocsátása, hazaérkezése, fogadásuk és további életük régióként*, in: Dr. Bank Barbara–Benkő Levente–Dr. Bognár Zalán–Deák László–Dr. Dupka György–Köteles László–Márkus Bea–Dr. Murádin János Kristóf–Weiss Rudolf: *„Itt volt a végállomás” Halálos áldozatokkal járó német- és magyarellenes tevékenységek a Kárpát-medencében 1944–1949*, kiadja a Magyarországi Németek Pécs-Baranyai Nemzetiségi Köre a Nemzeti Kulturális Alap Könyvkiadás Kollégiuma támogatásával, Pécs, 2015, 162–168. o. (ISBN 978-963-88716-4-0)

Murádin János Kristóf

A „robotosok” szabadon bocsátása, hazaérkezése, fogadásuk és további életük régióként

Sok ezer erdélyi magyar és német fogoly várta a szabadulást a Szovjetunió lágereiben. Mikor mehetnek haza, senki sem tudta. A folytonos éhezés mellett leginkább a honvágy gyötörte őket. Hazaengedésükről fantáziahírek terjengtek, a fogolypsichózis jellegzetes tüneteként. *„Minden, a zonában történt eseményről tudtak a latrinán órák hosszat guggoló muzulmánok – emlékezett Ercsey Gyula. – Az ott komponált hírek olykor csak kitalációk voltak a hazamenetelről. A csekély valóság tartalom dacára hittünk ezekben, mert azt híresztelték, amit szerettünk volna, amire vágytunk... Valaki hallotta ... valaki látta... a fellobogózott vonatokat ... Szibériából minden hadifoglyot áthoznak Ufába, és itt állítják össze a haza induló transzportokat...”*¹ Néha ünnepeket – pünköszt, karácsony, újév – emlegettek, mint a hazaindulás dátumát. Néhányan az aratásra vagy a szüretre esküdtek. De ezek a jóslatok nem váltak be.²

Miután a háború véget ért, szabadulásuk új reménye a békeszerződés lett. Szabadonbocsátásuk azonban a valóságban a magyarországi és romániai szovjet befolyás és pozíció megerősödésétől függött.³

Az orosz örök többsége általában emberségesen viszonyult a foglyokhoz. Igyekeztek vigasztalni és biztatni őket. Hol azt mondogatták: *„Szkoro páigyos domoj!”* (Rövidesen hazamész!) hol meg ezt: *„Nye bojszá, szkoro páigyos domoj!”* (Ne búsulj, hamar hazamész!) vagy ezt: *„Vszjó hárásó bugyet!”* (Minden jó lesz!), stb.⁴ Másrészt viszont számos alkalommal

¹ Ercsey Gyula: *Farkasok árnyékában. Kolozsváriak a Gulágon*. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület kiadása, Kolozsvár, 2006, 49. o.

² Többek között lásd erről: Papp Annamária: *Szögesdrót*. Kaláka Könyvek, Sepsiszentgyörgy, 2001, 116. o. és Szabó György: *Kolozsvári deportáltak az Uralban*. Komp-Press, Korunk Baráti Társaság kiadása, Kolozsvár, 1994, 70, 108. o.

³ Stark Tamás: *Magyar zsidók szovjet fogságban*. In: *História* (Budapest), 1994. február, XVI. évf. 2. sz., 12. o.

⁴ Lásd erről: Zsigmond József: *Apám nyomán Szibériában. Az én háborúm és fogságom történetéből 1944–1948*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2002, 95. o.

ejtették át őket, azt ígérve, hogy nemsokára hazamehetnek. Rendszerint ez történt, amikor fogolytranszportokat más táborokba irányítottak. Így azután érthető, hogy a táborlakók annyi csalódás után, már-már elveszítették a reményt, hogy valaha is hazakerülhetnek.⁵ Ercsey: *„Munkaidő végén, karácsony estéjén, a nagy pillanat elérkezett. [...] A gondos számbavételt követően a raktárban új ruhákba öltöztettek. Ez még inkább felszította reményeinket, és a közeli szabadulás lázában készültünk az útra. Mindenki hitte, hogy valóban elengednek, hozták a katona bajtársak a leveleket, és ígértük, hogy személyesen visszük a címzettnek. [...] Kivittek az asai vasútállomásra. Csordultig volt a szívünk reménnyel, nem úszkált semmi aggodalom benne, amelyre gondolni sem mertünk. Sokáig várokotunk. [...] Aztán jött egy vonat, és azt mondták, hogy ez a miénk. Messziről látszott, amint Szibériának tartva, mint egy nagy fekete állat közeledett... És akkor megértettük, hogy vége az ábrándos reményeinknek. [...] Felcihelődtünk a kijelölt vagonba, és elfoglaltuk helyünket. [...] A jövő reménytelensége nehezedett mindnyájunk lelkére. [...] Valaki megszólalt: Na, fiúk... Csak ennyit, de ebben benne volt minden...”*⁶

A békeszerződés kapcsán Párizsban tárgyaló magyar küldöttség – figyelembe véve, hogy az erdélyi deportáltakat mint magyar állampolgárokat hurcolták el – mindent megtett annak érdekében, hogy a foglyokat a békeszerződés aláírásától számított hat hónapon belül hazaszállítsák. Eredményt azonban alig tudott elérni. Az 1947. február 10-én aláírt békeszerződésben végül annyit állapítottak meg, hogy: *„1. A magyar hadifoglyok, mihelyt lehetséges, (sic!) hazaszállítandók a hadifoglyokat visszatartó hatalmak és Magyarország között erre vonatkozólag kötött megállapodások szerint. 2. Mindennemű költséget, beleértve a hazaszállításban lévő magyar hadifoglyok fenntartási költségeit, [...] amelyeket az érdekelt Szövetséges állapít meg, [...] a magyar kormány képvisel.”*⁷

A fogolykérdés diplomáciai szintű megoldására a békeszerződés aláírása után egyetlen remény maradt: a szovjet–magyar hadifogolyegyezmény. A végül 1948. februárjában, Moszkvában aláírt magyar–szovjet kölcsönös együttműködési és barátsági egyezmény azonban a fogolykérdésre nem tért ki. Sztálin Rákosinak, a tárgyalások során, hazaküldésükről csak szóbeli ígéretet tett.⁸ Lényeges eredmény volt azonban, hogy a szovjet külügyminisztérium által 1948. április 12-én kiadott, az együttműködési és barátsági egyezményt megerősítő jegyzék először jelentette be hivatalosan a német nemzetiségű magyar állampolgárok jövőbeli hazaengedését is.⁹ Ez vonatkozott az Észak-Erdélyből elhurcolt mintegy 5–15 000 szatmári svábra és a Beszterce-vidéki szászok ezreire.

Szabadulásuk előtt a foglyokat általában könnyebb munkára fogták, s ellátásuk nagymértékben javult.¹⁰ Ezek újabb reménykedéseket keltettek. *„Vártuk a szabadulást*

⁵ Többek között lásd erről: Vincze Sándor: *Pokoljárás. Szabadság* (Kolozsvár), 1991. február 8, III. évf., 26. sz., 4. o.; Zsigmond J.: *i.m.*, 129-130. o.; Papp A.: *i. m.*, 142-143. o.

⁶ Ercsey Gy.: *i.m.*, 72-73. o.

⁷ Stark Tamás: *Magyar foglyok a Szovjetunióban*. Lucidus Kiadó, Budapest, 2006, 246. o.

⁸ *Ibidem*. 249. o.

⁹ *Ibidem*. 249. o.

¹⁰ Többek között lásd erről: Szabó Gy.: *i.m.*, 118–120. o.; Zsigmond J.: *i.m.*, 154-155. o.; Vincze Sándor: *Pokoljárás. Szabadság* (Kolozsvár), 1991. február. 12, III. évf., 28. sz., 3. o.

szívszorongva, amely a bielorecki pékségben ért el. – írja Ercsey Gyula – Jó munkahely volt, ahol bőségesen élelmeztek, hogy észrevétlen emberi formát vettem fel, és férfivé sikeredtem. Végre megszűnt az éhségtől való félelem isszonyú korszaka. [...] Egy nap nem vittek ki a pékségbe. [...] Megjött Bieloreckbe a várva-várt pillanat: 1948. március 3-a. Aznap reggel betelereltek az étkezdébe és közölték, hogy azonnal elindítanak Ufába, ahol összeállítják a hazainduló transzportokat.”¹¹

Munkájukból szerzett pénzüket útrairidítás előtt a foglyoknak mind el kellett költeniük, mert a Szovjetunióból tilos volt pénzt kivinni. Különböző árukat, melyeket a közeli városok bazárjaiban szereztek be, magukkal vihettek. A tábor elhagyásakor azonban motozást tartottak, s akinél pénzt találtak, elvették.¹²

A várva-várt szabadulás pillanata a foglyok többsége számára 1947–1948-ban jött el.¹³ Az életben maradt erdélyi magyarok nagyrésze mellett, az 1916 előtt született németek is ekkor térhettek haza.¹⁴ Az utolsó nagyobb fogolytranszport 1949. októberében érkezett meg Erdélybe.¹⁵ Ezzel jöttek haza az 1916 után született németek is. A még ezután is hátramaradó foglyok csak jóval később, 1950 és 1953 között jöhetnek haza.

A hazatérés más volt mint deportálásuk iszonyata. Már nem volt olyan nyomasztó a zsúfoltság, enni is elég tisztességesen kaptak, és a marhavagonok ajtaját is nyitva hagyták.¹⁶ Bár a foglyokat változatlanul fegyveres öörök vigyázták, mozgásuk mégis szabadabbá vált, s azt is megengedték nekik, hogy néhol, a nagyobb városokban leszálljanak. Ilyenkor folytatódott a cserekereskedelem.¹⁷

A négyéves fogságot szenvedett, kolozsvári Harmati Miklós visszaemlékezésében így ír a hazaindulásról: „Végül is, 1948. október 12-én elindult velünk a hosszú (tehervagonokból álló) szerelvény. A vagonban annyi hely volt a padlón és a priccseken, hogy szorosán egymás mellett fekvve utazhattunk. Nem zárták ránk az ajtót. A nagyobb állomások rendező pályaudvarán kiszállhattunk, hogy ne felejtünk el járni a kényelmes utazás közben. Kaptuk a napi fejadag hidegkosztot s néha egy meleg teát. Gazdáink naponta megkérdezték a sztársit, hogy mindnyájan megvagyunk, csak Kujbisevnél számoltak meg és amikor megérkeztünk a román határhoz, Ungheni-nél.”¹⁸

¹¹ Ercsey Gy.: *i.m.*, 98. o.

¹² Ilyen eseteket jegyez le Papp A.: *i.m.*, 145. o. és Szabó Zsigmond: *Hol vagy iskolám?* In: *Remény füzetek*. Az Apáczai Baráti Társaság kiadása, Kolozsvár, 1998, 31. o.

¹³ Szabó Gy.: *i. m.*, 125-127. o.

¹⁴ Interjú Filpes Iuliusné Zengea Klotild (sz. 1916), egykori német elhurcolttal, Kőhalom, 2001 február. Benkő Levente tulajdonában.

¹⁵ Papp A.: *i. m.*, 148, 156, 161. o.

¹⁶ Vincze Sándor: *Pokoljárás. Szabadság* (Kolozsvár), 1991. február 15, III. évf., 31. sz., 6. o.

¹⁷ A szerző által készített interjú Varga Márton egykori elhurcolttal (1926–2005), Kolozsvár, 2004. április 16. A szerző tulajdonában. (A továbbiakban: Varga.)

¹⁸ Harmati Miklós: *Kegyetlen élettapasztalat! A közelmúlt árnyékában*. Kiadatlan kézirat a szerző tulajdonában, 23. o.

Előfordult, hogy egy-egy fogoly, megrészegülve a szabadság érzésétől, csak későn tért vissza az állomásra s lemaradt a vonatról. A kétségbeesett embert az első vonattal a rabszállító szerelvény után küldték.¹⁹

Az erdélyi magyar foglyok hazatérésének útvonala változó volt. Az első transzportokat még az Urál-béli Asában állították össze, majd onnan általában Ukrajnán át a következő helységek érintésével jutottak el a szovjet–román határig: Dema – Rajevka – Abdulino – Filippo – Mocsegoj – Kinel – Szmisljaevka – Praszkovlino – Mikulino – Kuznyeck – Abdulinka – Szalonka – Szkrjabino – Zsmakino – Bolinka –Taszilovka – Cservonszk – Poljana – Kalmuk – Nekrilovo – Tiszanka – Hrenovaja – Dugenska – Urazovo – Kupjanszk – Harkov – Poltava – Potoki – Kremencsug (itt haladtak át a Dnyepperen) – Pomosnaja – Beszkenovo – Bandurka (itt mentek át a Bugon) és Golta.²⁰

Az első állomás némelyeknek a rossz emlékű Focşani,²¹ másoknak a râmnicu sârat-i elosztóláger volt, ahol a bákói és buzăui Vöröskereszt látta el a hazaérkezőket. Az elosztólágerekben a foglyokat átvette a román hadsereg. Két hétig vesztegár alatt maradtak. Ez azonban nem csak egészségügyi okokból volt így, hanem azért is, mert ezalatt ellenőrizték őket a belügyi nyilvántartásokban, majd igazolással látták el és szabadonengedték őket. *„A szabaduló cédulásokat – írja Harmati Miklós – felsorakoztatták a kapu előtt. Utoljára kiadták a napi kenyérporciót és egy kocka vegyesítet. Az állomás felé induláskor mindenik szabaduló kapott vörös meg piros–sárga–kék zászlót, dicsőítő lozinkát [jelszót – MJK], meg a Román Munkáspárt Központi Bizottsága tagjainak arcképeit. Nekem egy nő arcképe jutott, csak később tudtam meg, hogy Ana Pauker.”*^{22,23}

Tekintve azt, hogy magyar állampolgároként hurcolták el őket, a foglyok dönthettek arról, hogy Magyarországra, vagy Romániába kérik elbocsátásukat. A legtöbben természetesen a szülőföldön, Erdélyben kívántak maradni.²⁴ Ők azután megyék szerint iratkozhattak fel, és már szabad emberként ülhettek vonatra. Buzăut és Ploieşti-et elhagyva, a Tömösi-hágón át érkeztek Brassónál Erdély földjére.²⁵ A Magyarországra optáltakat Debrecenbe irányították.

Az ukrainai fogolytáborokból szabadulók általában Lembergen, a nagy vasúti csomóponton át érkeztek Romániába. Szabadulásukról a foglyok Nagyváradon kaptak igazolást.²⁶

¹⁹ Papp A.: *i.m.*, 146-147. o.

²⁰ Szabó Gy.: *i.m.*, 125–127. o.

²¹ A szerző által készített interjú Mile József egykori elhurcolttal (sz. 1923. augusztus 27.), Kolozsvár, 2004. március 25. A szerző tulajdonában. (A továbbiakban: Mile.)

²² Pauker, Ana (1893–1960), szül. Hanna Rabinsohn, zsidó származású, román kommunista politikus, 1947. novembere és 1952. júliusa között Románia külügyminisztere. Az ún. moszkoviták (orosz emigrációból 1945-ben visszatért román kommunisták) vezéréként, később, a párton belüli 1952-es tisztogatás egyik áldozata lett, funkciójától megfosztották, a Román Kommunista Pártból kizárták.

²³ Harmati M.: *i.m.*, 24. o.

²⁴ Többek között lásd erről: Szabó Zs.: *i.m.*, 32. o. és a szerző által készített interjú Csetri Elek egykori elhurcolttal (1924–2010), Kolozsvár, 2004. április 22. A szerző tulajdonában. (A továbbiakban: Csetri.)

²⁵ Szabó Gy.: *i.m.*, 127–131. o.

²⁶ Varga.

Legtöbbjük, akik a későbbi transzportokkal érkeztek haza, Ufából indulva a román határig általában Kujbisev (a régi Szamara, itt érték el a Volgát), Szaratov, Voronyezs és Kisinyov érintésével jutottak el. Ezután Iași-nál átlépve a határt Focșani-ba értek, majd onnan haza, Erdélybe.²⁷

Az 1949. októberében hazaérkező utolsó nagyobb erdélyi transzport foglyai Sztaniszlau érintésével érkeztek Máramarosszigetre. Innen, autóbuszokkal mentek tovább Nagyányára (mivel a szálva–visó-i vasútvonal akkorra még nem készült el), s onnan vonattal haza.²⁸

Az állomásokra beérkező fogolyszállító vonatokat minden esetben a helyiek tömege „rohamozta” meg. A lágereket megjárt, legyengült embereket látva ennivalóval kínálták őket, szállást ajánlottak fel nekik. De a legtöbben elhurcolt szeretteik felől érdeklődtek, kérdéseikkel ostromolták a hosszú úttól kimerült hazaérkezőket.²⁹

A Szovjetunióból hazatértek számáról eltérő adatok láttak napvilágot. A Magyar Békedelegáció Katonai Csoportjának kimutatása szerint, mintegy 600 000 magyar katona esett szovjet fogságba,³⁰ amihez Stark Tamás kutatásaiban még az erdélyieken és felvidékieken kívül kb. 150–200 000 civil foglyot számolt.³¹ A valós összesített fogolyszámhoz azonban még hozzátartozik a korábban már említett mintegy 20 000 erdélyi magyar civil. Összességében tehát megállapítható, hogy a Szovjetunióban sínylődő magyar foglyok, civilek és katonák száma meghaladta a 800 000-et. Mégis, a legalaposabb szovjet kimutatás is csak jóval kevesebb, összesen 526 064 magyar „hadifogolyról” tud.³² Közülük magyar becslések szerint 330–400 000 fogoly tért haza,³³ míg a szovjet hivatalos adat 1949. január 1-ig 418 782 fő hazaszállításáról szól.³⁴ A Szovjetunióba való kiszállításakor és a lágerekben eszerint legtöbb 400 000-en pusztulhattak el.

Áldozatok és túlélők számát tekintve, más léptékben ugyan, de ugyanezt az arányt mutatja az Erdélyből elhurcolt mintegy 20 000 civil deportált sorsa is. Ercsey Gyula visszaemlékezésében például arról számol be, hogy 1948 első hónapjaiban, tehát a szabadonengedtek utolsó nagyobb hullámának elején a baskíriai lágerekből Ufa városában összegyűjtött, és hazaindított kolozsvári deportáltak $\frac{3}{5}$ -de hiányzott.³⁵ Igaz, ezenkívül más transzportok is indultak ekkor, s természetesen voltak akik már azelőtt,³⁶ vagy csak később

²⁷ Többek között lásd erről Zsigmond J.: *i.m.*, 157. o.; Vincze Sándor: *Pokoljárás. Szabadság* (Kolozsvár), 1991. február 15, III. évf., 31. sz., 6. o., Szabó Zs.: *i.m.*, 31. o.; Ercsey Gy.: *i.m.*, 109–114. o.

²⁸ Papp A.: *i.m.*, 148, 156, 161. o.

²⁹ Többek között lásd erről: *ibidem*, 58. o., Szabó Gy.: *i.m.*, 132. o., Szabó Zs.: *i.m.*, 32. o., Mile és Varga.

³⁰ Stark T.: *i.m.*, 19–29. o.

³¹ *Ibidem*, 110. o.

³² A GUPVI 1. sz. parancsnoksága által 1949. január 28-án készített jelentés. Lásd erről: Varga Éva Mária: *Magyarok szovjet fogságban (1941–1956) az oroszországi levéltári források tükrében*. Russisztikai Könyvek XXIII, Russica Pannonicana, Budapest, 2009, 163–164. o.

³³ Stark T.: *i.m.*, 251. o.

³⁴ Varga É. M.: *i.m.*, 164. o.

³⁵ Ercsey Gy.: *i.m.*, 104. o.

³⁶ Mások mellett Csetri Elek, Mile József és Varga Márton túlélők. Lásd erről a szerző által velük készített interjúkat, a szerző tulajdonában.

térhettek haza.³⁷ A túlélőket már a hazaszállításkor, maguk a foglyok próbálták meg számba venni egymás között. A kolozsvári Szabó György egy deszkalapra jegyezte fel visszatérő sorstársai tucatjainak nevét.³⁸

A korábban már részletesebben kifejtett halálozási arányokból kiindulva, számításaim szerint összességében az 1944 őszén elhurcolt erdélyi magyar civilek legtöbb kétharmada, mintegy 13–15 000 fő jöhetett haza a szovjet táborvilágból, míg az 1945. januárjában foglyul ejtett romániai németek nagyobb része, kb. 80–85%-a, megközelítőleg 70 000 fő élhette túl a fogságot.

Látnunk kell azonban, hogy akár meghaltak, akár életben maradtak, az egykori foglyok mind egy ördögi rendszer áldozatai voltak. A hazatérők lelkében és emlékezetében ugyanis örökre nyomot hagytak a szenvedések. Sokan közülük fizikailag annyira legyengültek, hogy hazatérésük után rövidesen meghaltak.³⁹ Mások, akiknek a testi-lelki gyötrelmekből sikerült úgy-ahogy felépülniük, már egy teljesen megváltozott világot találtak maguk körül. Nehezen illeszkedtek be, a békés, civil életbe. A háború utáni nehéz gazdasági helyzetben és a fogoly múlt miatti előítéletekkel terhelt politikai légkörben az értelmiségiek közül néhányan sokáig csak úgy tudták fenntartani magukat, hogy a lágerben elsajátított orosz nyelvet tanították.⁴⁰ A kommunista hatalom előírta az orosz nyelv kötelező tanítását az elemi iskolától az egyetemig, s orosz tanároknak akkoriban igencsak nagy hiány volt.

E poklot megjárt, ártatlan emberek kálváriája sokáig tiltott, tabu-téma volt. A hazaérkezett foglyokat a román titkosszolgálat, a Securitate ügynökei kihalgatták, megfenyegették, a velük történetekkel kapcsolatban hallgatásra kényszerítették. A kommunizmus négy évtizede alatt Romániában – akárcsak a többi kelet-európai szocialista országban – szovjet munkatáborok, deportáltak hivatalosan nem léteztek, azokról írni, a tragédiára nyilvánosan emlékezni, de még csak róla beszélni sem lehetett.⁴¹ A politikai vezetés a hazatérők szovjetunióbeli szenvedéseikért még bár elvi szinten sem volt hajlandó kárpótlást nyújtani, egy idő után pedig már magukról az egykori foglyokról sem vett tudomást.

³⁷ Így például Magyar Ferenc civil fogoly csak 1949. júniusában érkezett haza Kolozsvárra. Lásd erről a leányával, Magyar Eszterrel a szerző által készített interjút, Kolozsvár, 2004. március 23. A szerző tulajdonában. (A továbbiakban: Magyar.) Hasonlóképpen, id. Sáska Pált is csak 1948. októberében engedték haza. Lásd erről a fiával, ifj. Sáska Pállal a szerző által készített interjút, Kolozsvár, 2004. április 5. A szerző tulajdonában. (A továbbiakban: Sáska.)

³⁸ Szabó Gy.: *i.m.*, 120–123. o.

³⁹ Köztük 49 évesen Schweier Nándor kolozsvári kereskedő is, aki 1958. október 8-án hunyt el. Lásd erről az elhurcolt leányával, Schweier Ágnessel a szerző által készített interjút, Kolozsvár, 2004. március 23. A szerző tulajdonában. (A továbbiakban: Schweier.)

⁴⁰ Többek között oroszul tanított Mikecs László csángókutató történész, Kiss Jenő író és Bakó Mihály volt elhurcolt is. Lásd erről Bakó Mihály leányával, Fodor Eszterrel a szerző által készített interjút, Kolozsvár, 2004. március 23. A szerző tulajdonában. (A továbbiakban: Fodor.)

⁴¹ A történeteket még Csatóri Dániel *Forgószélben. A magyar–román viszony 1940–1945* című, 1968-ban megjelent alapvető művében sem említi. Hasonlóképpen, Erdély történetének e tragikus epizódját Balogh Edgár sem jegyzi le *Szolgálatban, emlékirat 1935–1944* című, 1978-ban megjelent, terjedelmes és különben igen részletező visszaemlékezésében.

Érdembeni változást e téren csak az 1989-es forradalom hozott, ami után a volt hadifoglyok kárpótlását Romániában két törvényben állapították meg. Az első a 1990/118 számú törvényerejű rendelet volt.⁴² Előírásai szerint a fogságot munkaviszonyban eltöltött időnek kellett tekinteni, és pedig olyanformán, hogy minden esztendő megszakítás nélkül másfél ledolgozott évnek számított. Az elhalálozott egykori fogoly hátramaradói a nyugdíjtörvény szerinti utódlási nyugdíjra jogosultak és az alábbi kedvezmények rájuk is vonatkoznak (2. szakasz): nyugdíj- vagy fizetéspótlékot kapnak és ingyenes orvosi kezelésben és gyógyszerellátásban részesülnek. Ugyanakkor lakás iránti kérelmeiket soron kívül kell elintézni (3. és 4. szakaszok). A még életben levő volt elhurcoltak jogosultságukat a törvény 6. szakasza szerint, hivatalos aktákkal és ezek hiányában akár tanúkkal is igazolhatták.

A törvény 5. szakasza kimondta, hogy minden megyében és a fővárosban egy-egy hattagú Különleges Bizottságot⁴³ kell létrehozni a törvény előírásainak gyakorlatba ültetésére, élén az elnökkel, aki kötelező módon jogász kell hogy legyen.

A megyei bizottságok azonban e törvényt diszkriminatív módon alkalmazták. Bár a jogesetek zömmel magyar kérvényezőket érintettek, a Kolozs megyei bizottságnak például egyetlen magyar vagy magyarul beszélő tagja sem volt. Ráadásul a bizottságok kísérőként még a legközelebbi családtagot sem engedték maguk elé. Így az egyszerű, sokszor kispénzű kérvényezők csak szabályosan megfizetett ügyvéddel képviselthették magukat. Ugyanakkor, a törvénynek ellentmondóan, csak a hivatalos aktákkal bizonyított jogosultságokat ismerték el. Megtörtént, hogy a kérvényezőket már szóban elutasították, vagy kérvényüket nem iktatták. Még pozitív döntés esetén is, a kifizetések hónapokig elhúzódtak.⁴⁴

Bár még ugyanabban az évben megszületett az alig egyszakaszos 1990/38-as számú törvény is,⁴⁵ amely kiterjesztette a 1990/118-as törvény rendelkezéseit az 1944. augusztus 23-i román átállás után katonaként vagy civilekként a Vörös Hadsereg fogságába eső személyekre – köztük az Erdélyből elhurcolt magyar és német polgári lakosságra –, a kárpótlások odaítélésének igencsak lassú üteme, és a magyar kérelmezőkkel szembeni diszkrimináció nem sokat változott.

A 118-as törvényt később még két újabb jogforrással egészítették ki: a 1992/22-es számú kiegészítő törvény, amely 560 lejre emelte a jogosultak havi díját és elrendelte, hogy a

⁴² *Decretul-lege nr. 118/1990 privind acordarea unor drepturi persoanelor persecutate din motive politice de dictatura instaurată cu începere de la 6 martie 1945* [1990/118. sz. Törvényerejű Rendelet az 1945. március 6-ától berendezkedő diktatúra idején politikai okokból üldözésnek kitett személyek kárpótlásának megadására]. In: *Monitorul Oficial* [Hivatalos Közlöny] 1990. április 9, I. rész, 50. sz. Később kiegészítve, újra megjelent a Hivatalos Közlöny 1991. szeptember 28-i, 198. számában.

⁴³ Hivatalos román megnevezése: *Comisia specială pentru aplicarea Decretului Lege nr. 118/1990* [Különleges Bizottság az 1990/118. sz. Törvényerejű Rendelet alkalmazására].

⁴⁴ Vallasek Magdolna Márta: *A 118/1990 számú törvényerejű rendelet értelmezése és alkalmazása közti eltérések néhány erdélyi megyében, különös tekintettel Kolozs megyére*. In: *Magyar Kisebbség* (Kolozsvar), 1999 január, V. évf., 1. (15.) sz., 268-272. o.

⁴⁵ *Legea nr. 38/1990 privind extinderea prevederilor decretului-lege nr. 118/1990 și la persoanele deportate în străinătate după 23 august 1944* [1990/38. sz. Törvény az 1990/118. sz. Törvényerejű Rendelet előírásainak kiterjesztéséről az 1944. augusztus 23. után külföldre deportált személyekre]. In: *Monitorul Oficial* [Hivatalos Közlöny] 1990. december 13, 142. sz.

jövőben a kárpótlási összegek a fizetésekkel arányos mértékben emelkedjenek,⁴⁶ majd a 9. sz. Sürgősségi Kormányrendelet leszögezte, hogy havi 130 000 lejes (13 új lejes) kárpótlás illeti meg az egykori elhurcoltakat.⁴⁷ E három törvény és a sürgősségi kormányrendelet rendelkezései képezték tehát a volt erdélyi elhurcoltak kárpótlásának alapját Romániában. A többszörös jogi előírások által okozott kaotikus kárpótlási rendszer azonban mindmáig csak az egykori foglyok és közvetlen hozzátartozóik egy részének ítélte meg a jogos kárpótlást.

Az Észak-Erdélyből magyar állampolgárként elhurcolt magyar és német civileknek viszont ezenkívül volt még egy esélyük a jogorvoslatra. Számukra ugyanis Magyarország is biztosított kárpótlást. Az 1992/32-es számú törvény értelmében „*azok, akiket – főleg magyar vagy német nemzetisége miatt – 1944–1945-ben a szovjet csapatok kényszermunkára hurcoltak [...] minden, szabadságuktól megfosztott hónapért 11 ezer forint értékű kárpótlási jegyet kapnak. Ezt Magyarországon lehet felhasználni, magyar állami tulajdon megvásárlására.*”⁴⁸ Többen éltek is ezzel a lehetőséggel, ami az összeg alacsony volta miatt ugyan inkább csak jelképes gesztusnak számított, mégis több esetben érzelmi gyógyírt jelentett.

A román és a magyar állam által nyújtott részleges történelmi igazságtétel azonban későn jött. A korábbi foglyok közül csak kevesen és rövid időre vehették igénybe, s az esetek többségében a kárpótlásokat már csak a hazatértek özvegyei, leszármazottai vehették át. Odaítélésük azonban annak jelképe volt, hogy a társadalom mégsem felejtette el az egykor szovjet fogságot szenvedett embereket.

⁴⁶ *Monitorul Oficial* [Hivatalos Közlöny] 1992. március 18, 44. sz.

⁴⁷ *Ordonanță de Urgență nr. 9 din 18 februarie 1999* [1999. február 18-i keltezésű 9. sz. Sürgősségi Kormányrendelet]. In: *Monitorul Oficial* [Hivatalos Közlöny] 1999. február 22, 70. sz.

⁴⁸ Balló Áron: *Pontosítások a volt magyar állampolgárságú hadifoglyok, munkaszolgálatosok és deportáltak ügyében.* Szabadság (Kolozsvár), 1992. október 13, IV. évf., 199. sz., 1. o.